

TÜRKÇEDE ASTRONOMİK İSİMLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ömer SOLAK¹, Himmet KARADAL², Levent YILDIZ³

Özet

Biz bu çalışmada, bir Türkçe sözlükteki astronomi ve uzay ile ilgili kelime ve terimleri söz konusu edeceğiz. Çalışmamızda örneklem olarak alınan Türkçe sözlükteki Türkçe kökenli astronomi sözcükleri, analitik bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bu incelemede tespit edilen kelimeler tasnif edilmiştir. Tasnif evrenle ilgili, gök cisimleri ile ilgili, astronomik olaylarla ilgili Türklere özgü duyuş, yaklaşım ve algılamaları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

Abstract

At this study, we will evaluate the word of the astronomy and space in a Turkish dictionary. This study, It was evaluated Turkis originated word in a Turkish dictionary as a sample. Firstly this Turkish words was classified. Hence It was pointed out that to exist about Turkish approaching and thinking on universe.

1. Giriş

Bir dilin sözlüğündeki kelimelerin dökümü, o dili kullanan millet hakkında da ipuçları verir. Türkçe sözlüklerdeki coğrafya yerleşim yerleri, iklim, tabiat olayları astronomi ve kozmik alemle ilgili kelimeler de Türk'ün evren algılaması hakkında bizlere bir fikir verecektir. Şüphesiz ki söz konusu algılama mitolojik süreçten kopuk olamayacaktır. Aksine astronomi ile ilgili kelimelerin mitolojik kavramlarla, varlıklarla ilgilidir.

Bu araştırma ile Türk'ün yaratılış ve ontolojik kavrayışı ile ilgili bir ön açılım sergilemek amaçlanmıştır. Türklere Uzaya ait ilk ilginin izlerini Türkçe kelimelerde sürmek bir yöntem olarak benimsenmiştir. Türklere astronomi bilimi, sanıldığı gibi Çin, Soğd, Samani, Hint, Arap ve Fars dillerindeki ilmin eksik ve bazen de yanlış bir devamından ibaret olmadığına; astronomide, matematikte, vs. özgün katkılar olduğuna dikkat çekilmiştir.

Ayrıca Osmanlılar, Türkçe'yi bilim dili haline getirdiler. Önceki Türk devletleri bunu yapamadılar. Osmanlıca, devrinin bir bilim dili olarak Arapça ve Farsça'nın önüne geçti. Osmanlılar, batı bilimini İslam dünyasına aktarmaya giriştiklerinde, bunu Türkçe ile yaptılar. Araplar ve Farslar bilim dili olarak önce Türkçe'yi gördüler. Araştırmada bu tarihsel değişime de temas edilmiştir. Astronomi terimlerini incelemede terim türetme yoluyla astronomik terimlere karşılık olarak türetilen kelimeler ve İslami döneme ait Arapça ve Farsça kökenli astronomik ıstılahlar inceleme dışı bırakılmıştır. Ancak çalışmada Astronomi ile ilgili duyuş ve algılamaların belirli bir tarihi süreç içerisinde gelişme çizgisine temas etmek amacıyla yeri geldikçe kelimelerdeki değişme çizgisi ortaya konulmuştur.

2. Osmanlıda Bilim Ve Astronominin Dili

"Osmanlı topraklarında biliminin oluşumunu ve gelişmesini, Osmanlı öncesi Selçuklu döneminde Anadolu şehirlerinde eski ilim kurumlarının yerleşmiş gelenekleri ile dönemin en önemli kültür merkezleri sayılan Mısır, Suriye, İran, Endülüs ve Türkistan'dan gelen bilim adamları gerçekleştirmiştir. İslam dünyasında 12. yy'da sönmeye başlayan düşünsel ve bi-

¹ Aksaray İl Millî Eğitim Müdürlüğü, e-posta: omersolak@yahoo.com

² Niğde Üniversitesi Aksaray İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, e-posta: himmetkaradal@yahoo.com

³ Aksaray İl Millî Eğitim Müdürlüğü, e-posta: Leventyildiz2004@yahoo.com

lîmsel etkinliği Osmanlı İmparatorluğu'nda yaklaşık 400 yıl sürebilmiştir. Osmanlılar İslam dünyasının kültürel ve ilmi hayatına yeni bir dinamizm ve zenginlik katmışlardır. Böylece İslam bilim geleneği, 16. yy'da zirveye ulaşmıştır. İslam uygarlığının eski merkezlerinin yanında Bursa, Edirne, İstanbul, Üsküp, Saraybosna gibi yeni kültür ve bilim merkezleri oluşmuştur."

İlkin, Tanzimat'tan önce de, Osmanlılarda, birtakım astronomik faaliyetlerin var olduğuna, medreselerde, özellikle de, Sahn-ı Semân ve Süleymaniye medreselerinde, matematik, astronomi ve tıp gibi aklî bilimlerin yanı sıra, felsefe okutulduğuna işaret etmeliyiz Fakat bu modern anlamda bir bilimsellik anlayışı ile yapılmamaktaydı.

Gerek Klasik Türk edebiyatı gerekse Halk edebiyatında gökyüzü ile ilgili kelime ve kavramlar bolca yer verilmektedir. Ancak bunlar mitolojik öğelerle, sevgiliyi övmek için başvuru edilen edebi sanatlarla ilgili temaslardır. İskender Pala tarafından yapılan bir sözlük çalışmasında klasik dönem Osmanlı edebiyatına dair kelime kadrosu incelenmiştir.

Bu sözlükte *divan şiiriyle ilgili tabiat, tabiat olayları, coğrafya, yerleşim bölgeleri, iklim kuşakları, insanlar ve özellikleri, kozmik alem, felek, tıp, astronomi, yıldız ilmi, burçlar, müneccimlik, falcılık, remil, eski batıl ilimler, israiliyat, musiki deyim ve terimleri, makamlar, eski sanat dalları, hattatlık, müzehhiplik, mücellitlik, eski hayat sistemi, günlük olaylar, âdetler, gelenekler, oyunlar, eğlence hayatı, savaş, savaş aletleri, savaş terim ve deyimleri, bezm ve rezm sistemi, bunlara ait deyim ve terimler, tarikatlar, özellikleri, efsaneler, kıssalar, Yunan mitolojisi, dini terimler ve alışkanlıklar, ayetler, hadisler, fıkıh, tefsir ve dini ilimler ile İslam dini ve dini hayat vs. birçok konularda açıklanması gereken maddeler yer almaktadır. Bunun yanında açıklanmaya muhtaç olan divan şiirinin özünü oluşturan beşeri veya ilahi anlamdaki platonik aşk, âşık, maşuk, içki alemleri, sevgilide güzellik unsurları, bu yolda oluşmuş manzumlar, remizler, mefhumlar, ünlü aşk hikaye kahramanlarıyla ilgili imajlar ile mesnevi konuları ve divan şiirine özgü şekiller, türler, sanatlar, vezin ve kafiye ile nazım özelliklerine de yer verilmiştir(Pala, 2004: 3).*

Kısacası yazara ait bu *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, divan şiiriyle ilgili karşılaşılabilecek her güçlüğü yenme gayesiyle kaleme alınmış bir kaynak eser niteliğindedir.

"Türk divan edebiyatının ilk şairlerinden GÜLŞEHİRİ'nin 1301 de yazdığı Farsça manzum Felekname (Astronomi) adlı mesnevisinde ve 1317 de yine Mantık-ut Taysr da (Kuş dili) bazı astronomi ve astrolojik konulara değinmiştir. Örnek olarak Ay tutulması için:

*Kendözinden çün değildir Ay nuru
Aydını kamu Güneşdendir varı
Çün Güneşten nur alur Ay iy hakim
Güneş anun nurrin eyler müstakim
İkisi arasına yir gölgesi
Düşicek ey bilmeyenler bilgisi
Ay dutulur nurunu virmez olur
Zire ol dem Güneşi görmez olur.*

demiştir. Gülşehri'nin gökbilim (astronomi) ve yıldızbilim (astroloji) ile bu kadar yakından ilgilenmesi eserlerini Kırşehir'de veya bu şehrin dolaylarında yazmış olmasına bağlanabilir. Çünkü Gülşehri'nin yaşadığı yıllara yakın bir devirde Kırşehir'de Nureddin Cacebel tarafından özellikle gökbilimin okutulduğu bir medrese kurulduğu bilinmektedir."(Şerbetçi, 1999: 23).

Klasik Osmanlı döneminde bilim, Arap ve Fars dillerindeki ilmin eksik ve bazen de

yanlış bir devamından ibaret değil; aksine astronomiye, matematiğe vs. özgün katkılar yapacak seviyedeydi. Bu katkılar, bugün akademik çalışmalarla ortaya konulmaya muhtaçtır.

3. Astronominin Dili

Ayrıca Osmanlılar, Türkçe'yi bilim dili haline getirdiler. Önceki Türk devletleri bunu yapamadılar. Osmanlıca, devrinin bir bilim dili olarak Arapça ve Farsça'nın önüne geçti. Osmanlılar, batı bilimini İslam dünyasına aktarmaya giriştiklerinde, bunu Türkçe ile yaptılar.

İkinci nokta, Adıvar'ın ileri sürdüğünün aksine Osmanlılarla Batı bilimi arasında bir duvar bulunmadığı. Osmanlılar bilime set çekmediler. Batı bilimi ile 16. yy'dan itibaren ilişki kurdular; selektif bir transfer yaptılar. Çünkü kendilerine yeterli bir gelenekleri, literatürleri vardı. Kendilerinde olmayanı aldılar. Coğrafyada Piri Reis, hem İslam kaynaklarından, hem kendi gözlemlerinden hem de Batı kaynaklarından yararlanıyordu. Osmanlı ihtiyaç duyduğunu, işine yarayanı alıyordu.”(1) Astronomi literatürünün zaman içinde oluşumu da böyle bir yaklaşımın zaman içindeki tezahürüdür.

4. Eski Türklerde Gökyüzü ve “Tengri”

1076 yılında Kaşgarlı Mahmud (El Kaşgari) "Divanü-Lügat-it-Türk" (*Türkçe sözlük*) isimli bir yapıtında bir dünya haritası çizmiştir. Bu harita Orta Asya'nın büyük bir kısmını Çin ve Kuzey Afrikayı içermektedir. Batıda ise Volga nehrini fazla geçmemektedir. Dünya'nın tepsisi gibi düz ve yuvarlak olduğu kabul edilen bu dünya haritası, çeşitli ülkelerin birbirlerine göre konumu belirtilmiş bir kroki görünümündedir. O zamanki başkent Balasagun ise haritanın merkezindedir. Haritanın yazılara göre üst tarafı Güneşin doğduğu yön olan doğru seçilmiştir.

Birçok tarih kitaplarında eski Türkler'in şaman Dini'ne sahip oldukları söylenir. Aslında Türklerin kendilerine ait bir dinleri vardı, Şamanlık sonradan bu dinle karışmıştır. "Şaman" kelimesi Tunguzcadır.

Eski Türklerin tek tanrıya mı, yoksa bir çok tanrılara mı inandığı konusunda tartışmalar yapılmıştır. Bugünkü bilgimize göre Türkler "Tengri" dedikleri bir yaratıcıya inanıyorlardı. Tengri, bugün kullandığımız tanrı kelimesinin eski şeklidir. Onlara göre dünyayı ve her şeyi tanrı yaratmıştır. O göğün dokuzuncu katanda otururdu. Gök dokuz kat olduğu gibi, yerde dokuz kattır. İnsanlar bunları orta yerinde bulunuyorlardı. Yukarı göğe doğru ruhlar, üstün varlıklar; aşağı yere doğru da aşağı ve kötü mahluklar otururdu. Tanrı'dan başka kutsal olan şeylerde vardır, ama bunlar tanrı değildir. Tanrı tekti. tabiat kuvvetlerinin ve tabiata dahil olan bir çok şeylerin birer ruhları bulunduğu inanılırdı. Bu ruhların bir kısmından iyilik, bir kısmından kötülük gelir. Tabiat ruhları için at ve koyun kurban edilirdi. Göğe ve güneşe saygı gösterirler selam verirlerdi, ama onlara tapmazlardı. İnsan ölünce ruhu bedenden çıkıp giderdi. İyi insanların ruhları uçmağ denilen bir çeşit cennete gider, kötüler cehennemlik olurlardı. Tanrı'nın iradesinin üstünlüğüne inanır, her işte onun rızasını almaya çalışırlardı. Kaza ve kadere inanırlar, tanrı öyle istediği için bir işin öyle olduğunu kabul ederlerdi. Gök-Tanrı bütün dünyanın yaratıcısı olmak la birlikte, o zaman zaman "Türk Tanrısı" dedikleri de oluyordu, çünkü onlar tanrının istediği gibi yaşayan insanlardı. Tanrı onları düşmanlarına karşı zafere kavuşturuyordu. Hatta dünyanın nizamını Türklere vermişti, çünkü Türklerin başında kutsal bir sülalenin temsilcileri bulunmaktaydı.

5. Türk Mitolojisinde Uzay

Türk mitolojisinde güneş, önceleri daha büyük bir öneme sahipti. M.S. 763 de Uygurlar "Mani" mezhebini kabul edince, yavaş yavaş "Ay" da büyük bir önem kazanmağa başlamıştı. Bununla beraber Büyük Hun Devleti zamanında hem güneşe, hem de aya, ayrı ayrı saygı

gösterildikten sonra, kurbanlar kesildiğini de biliyoruz. "Türklerde güneş doğunun, ay da batının sembolü idiler". Tabii olarak zaman zaman, bütün bu düşünce düzenleri değişe durmuştu. Meselâ, Teleüt Türklerine ait bir efsane de, "Ay kuzeyin ve güneş de, güneyin sembolü idiler". Bu yönlere, göğün en üst katında duran "Gök kartalı"nın duruşuna göre yapılmıştı. Söylenişine göre, "Bu kartalın sol kanadı ayı, sağ kanadı da güneşi örtüyordu". Bu duruma göre kartalın başının doğuya bakması gerekiyordu. Bu duruş da, Türk mitolojisine uygun bir yönlere idi.

6. Güneş ve Doğu

Yine aynı efsaneye göre ay, karanlıklar ve geceler diyarı olan kuzeyin; güneş de aydınlığın hüküm sürdüğü ve gündüzler diyarı olan güneyin sembolü idiler. Fakat eski Türklerde, Güneş, doğunun sembolü idi. Onlara göre güneşin doğduğu yön, çok önemli idi. Esasen yönlerin söylenişinde kullanılan deyimler de hep güneşle ilgili idiler. Meselâ "gün batısı" "gün doğusu" gibi. Göktürkler, yönlerini tayin ederlerken, yüzlerini doğuya, yani güneşin doğduğu yöne dönerlerdi. Bunun için de doğuya "ilgerü", yani "ileri" demişlerdi. Oğuz Destanı'nda da, sabaha, tan ağarmasına ve gün çıkmasına büyük bir önem verilmişti. "Bütün hayat, o gün ve güneşle başlıyordu. Güneş battıktan sonra ise, her şey duruyordu". Böyle bir anlayış, atlı Türkler ve savaş düzeninde yaşayan kavimler için, normal görülür. Altay bölgesinde yaşayan Türk Şamanlarının kapıları da, daima doğuya açıktı. Halbuki normal olarak Türk halkları, güneş görebilmeleri için, kapılarını güneye açarlardı. Görülüyor ki, dinî ve manevî bir görevi olan Şaman, bu umumî kaideyi bozuyor ve eski din düzenine uyuyordu. Gerek Yakut Türklerinde ve gerekse Altay yaratılış destanlarında, "Cennet ile hayat ağacı da doğu bölgelerinde bulunuyorlardı". Türklerde genel olarak, "Güneş-Ana" ve "Ay-Baba" deyimleri kullanılıyordu. Bu sebeple bütün masal ve efsanelerde, güneşin dişi ve ayın de erkek olarak rol oynadığını görüyoruz. Önasya kültürlerinde de, güneş dişi ve ay da erkekti. Tabii olarak karşılıklı tesirlerin ne zaman meydana geldiğini kestirmek çok güçtür. Mısır'daki Türklerin menşei ile ilgili olarak anlatılan efsanede de, "Güneş, Saratan burcuna girdiği bir sırada, suyu ve toprağı ısıtmağa başlıyor. Bu sular ile balçıklar bir mağarada toplanıyorlar ve mağara da, onlara bir ana rahmi vazifesi görüyor.

7. Kutatgu Bilig'te Güneş ve Ay

Uyum, denge, doğruluk, Evren-Toplum-İnsan arasındaki paralelliğin esasıdır. Astronomi evrendeki, Aynı fikre uyarak Kutadgu Bilig'deki Kut, "Köni Törü"dür. Evrendeki ve toplumdaki "Köni Törü"nin hem kendisi, hem de onu idare eden kişinin kendisi "İduk Kut"tur, "Kutlu Kut"tur. Bu Kut'un evrendeki timsâli Güneştir. Güneş, bu temizdir, bu pistir demeden herkes için eşit parlar. Bu nokta Kutadgu Bilig'i bir hümanizma olarak görmemize yol açar. Toplum "Köni Törü" ile ayakta durur. (Küyel, 1995: 56)

Bir toplumun devlete sahip olması Kut'tur. Bu anlamda Kut'un şans veya tesadüf ile bir ilgisi yoktur. Bir toplumun devlete sahip olma Kut'u Kutadgu Bilig'de Ay'ın varlığı ile temsil edilmiştir. Öyle ki Ay'ın kendisi değişmez. Ay'ın kendisi dönek degildir. İnsanlar onu dönek zanneder. Bunun anlamı insanlar için ortada bir devlet olmadan olmaz demektir. Gerek "turn" gerekse "state" anlamında Kut'un evrendeki timsali tolunaydır. Kişideki timsali ise Ay Toldı'dır. Ay Toldı'nın erdemleri ile Küni Toğdı'nın erdemleri arasında bir fark yoktur. Bu ikisi arasında biricik fark Küni Toğdı'nın emir vermesi Ay Toldı'nın ise bu emirlere itaat etmesidir, "tapuksak" olmasıdır. "Sevük Savçı"nın erdemleriyle Ay Toldı'nınkiler aynıdır. Nitekim evrende Güneş Ay'a ışık verir, Ay da ışığını Güneş'ten alır.

8. Astronomi Terimleri Üretme Çalışmaları

Tanzimat'ın ilânından sonra *ıstılah* adıyla gündeme gelen bu konu, yeni kavramlara karşılıklar bulmak için Arapça köklerden türetmeler yapmak biçiminde ele alınmıştır. Türkçe köklere dayanılarak terim türetme işi ise, Cumhuriyet döneminde başlar. Cumhuriyet döneminde bilinçli olarak ele alınmaya başlanmış olan bu konu, Atatürk'ün önderliğinde canlılık ve güncellik kazanmıştır. Son elli yıl içinde ise giderek artan bir biçimde batı kökenli terimler Türk bilim hayatında ağırlık kazanmıştır.

Batıdaki karşılığına benzetilerek türetilen *terim*, "Maarif Vekâletince" yayımlanmış olan *Türkçe Terimler Cep Kılavuzu* adlı yayımla 1940 yılından itibaren *ıstılah*'ın yerini almıştır. Günümüz Türk cumhuriyetleri ve topluluklarında ise bu söz *termin* biçimindedir.

Terimlerin Türkçe köklerden ve Türkçe eklerden türetilmesi çalışmalarının yaklaşık 70 yıllık bir geçmişi vardır. Atatürk'ün ölümüne kadar başta, matematik olmak üzere, fizik, kimya, coğrafya, astronomi, biyoloji, botanik, zooloji gibi bilim dallarının pek çok terimi, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumunun iş birliği ile Türkçe köklere dayandırılarak karşılanmış ve bunlar gene Atatürk'ün çabaları ve takipleriyle tutunmuş, okul kitaplarına girmiştir. Devletin üst ve alt bütün makamlarının ilgi gösterdiği bu emanete olan destek zamanla zayıflamış, Türkçe terim türetmek, yaymak ve kullanmak Türk Dil Kurumu ile bazı kişilerin çabalarıyla sınırlı kalmıştır.

Terim çalışmaları ile ilgili yayınların ikinci safhasını, bu konuda önemli bir görev üstlenen Türk Dil Kurumunun 1960'lı yıllarda başlayan etkinlikleri izler. Bu dönemde bir yandan türetilen terimlerin tutunmasına çalışılırken bir yandan da pek çok bilim dalının ve sanat kolunun terimlerine el atılmıştır. Alanın uzmanlarıyla iş birliği yapılarak Türkçe köklerden Türkçe eklerle terimler türetilmiştir. Çalışmaları, bilgi işlem, dil bilgisi, dil bilimi, edebiyat, tarih, felsefe, toplum bilimi, gümrük, hukuk, jeoloji, matematik, astronomi, mantık, metalürji, halk bilimi gibi bilim dallarıyla öteki spor ve sanat kollarının terimleri içerir. *Çiftteker* diye karşılanan bisiklet terimlerine kadar inen bu çalışmaların her biri birer kitap hâline getirilip yayımlanmıştır. Ne yazık ki, bilgisayar gibi bazı bilim dallarının yeni terimleri dışında bu kitaplarda önerilen karşılıkların önemli bir bölümü tutunmamış veya bunlardan bir bölümü dar bir çevrede benimsenip kalmıştır. Çeşitli alanlarla ilgi kimseler, bu yıllarda önerilen Türkçe karşılıkları beğenmeyip yeni karşılıklar ortaya atmıştır. Böylece terimlerdeki kargaşa daha da artmıştır. Bu kargaşa ortamı içinde batıdaki karşılıklarını kullanma eğilimi gösterenler de olmuş ve bu akım giderek hızlanmıştır. Ülkemizdeki bilimsel yayınlar, okul kitapları ve sınav soruları esas alınarak bir araştırma yapılırsa, terimlerdeki kargaşanın ve yukarıda yaptığımız tespitin gerçekliği görülebilir.

TDK'nın astronomi ile ilgili ürettiği bazı terimlerden örnekler:

göktaşı: asteroit, Küçük gezegen.

gök taşı : Gökyüzünden Yer' e düşen her türlü taş.

akan yıldız : Yer' in atmosferine girince sürtünmeden dolayı ısınarak akkor haline gelen ve ardında bir ışık çizgisi bırakarak geçen meteor.

boylam : Bir küre üzerindeki herhangi bir noktanın, başlangıç dairesinden açısız uzaklığı. boylamın adı, seçilen temel düzleme göre değişir.

çevren : Ufuk düzlemi.

gökada: galaksi, Milyonlarca yıldızdan oluşmuş yıldız kümelerinden, bulutsu ve gaz bulutlarından oluşmuş, Samanyolu gibi bağımsız uzay adası.

dönence : Tropik. Güneş' in görünen hareketinde dik açıklığın en büyük ve en küçük olduğu yerler. **eşlek :** Ekvator.

Evren: kozmos

gezegen : Güneş çevresinde dolanan, ondan aldığı ışığı yansıtan gökcisimlerinin ortak

adı. Gökyüzünde yıldızlara göre sürekli yer değiştirirler. Dokuz büyük gezegen; Merkür, Venüs, Yer, Mars, Jupiter, Satürn, Uranüs, Neptün ve Plüton' dur.

ılım : Ekinoks, Gece ve gündüz uzunluklarının eşit olduğu zaman. Güneş, gök ekvatorunu geçerken yılda iki kez oluşur. Biri 21 Mart' ta ilk bahar ılımı, diğeri de 23 Eylül'de sonbahar ılımı.

karadelik : Evrende bulunduğu sanılan en yoğun madde. Karadelikten kaçma hızı ışık hızından daha büyük olduğu için oradan ışık bile kurtulamaz.

yörünge : Bir gök cisminin hareketi boyunca uzayda çizdiği yol.

Yukarıdaki örnekler sevindirici gelebilir ama bu terimlerden çok daha fazla bir yabancı kökenli terimlerden oluşan bir kelime kadrosu Türkçe karşılıklarını beklemektedir.

spektrum : Bakınız ışınım tayfı.

parsek : Yer - Güneş uzaklığını bir açı saniyelik açıyla dik gören uzaklık. Paralaksı bir yay saniyesi olan bir yıldızın uzaklığı $1pc=3,26 \text{ i.y.} =206265 \text{ GB.}$

plâzma : Atomları kısmen veya tamamen iyonlaşmış, yüksek basıçla sıkıştırılmış gaz.

pulsar : (atarca) Yapıyı radyo ışınımı yeğinliğinde yürek atışına benzer değişimler görülen radyo kaynaklarına verilen ad. Atış dönemleri milisaniye mertebesindedir ve çok kararlıdır.

jeoid : Yerçekimi kuvvetinin her noktada aynı ve Yer' in dönüş gücü ile tam dengede olduğu yer küre biçimi.

9. Sonuç

Bugün terimlerle ilgili önemli sorunlarımızdan biri, bir kavrama birden çok karşılığın bulunması ve batı dillerinden özellikle İngilizceden terimlerin dilde kabul görmesidir. Çeşitli çevrelerde bu karşılıklar ısrarla kullanılmakta ve bir birliğe varmanın da bugünkü şartlar içinde mümkün olmadığı görülmektedir. Yüksek öğrenimde yabancı dille eğitimin gündeme geldiği yıllardan bu yana batı kökenli kelimelerin sayısında artma olmuştur. Terim türetme ve yayma konusuyla ilgili kuruluşların etkinliği iyice zayıfladığından kanunla verilmiş görevlere rağmen herhangi bir yaptırım söz konusu olamamaktadır. Ayrıca eskisi gibi konu bir devlet politikası olmaktan da uzaklaşmıştır. Türkçe terim türetmek ve yaymak konusundaki bilinç zayıflamıştır.

Umarız ki, Türkçe terimlere yeniden ilgi artar, batıdan gelen astronomi terimlerine karşılıklar bulunur, Türkçe terimlerin benimsenmesi için yeni bir bilinçlenme dönemi başlar, terimlerde birliğe varılır.

Bu çalışmayı ortaya koyarken göremediğimiz veya ulaşamadığımız terim sözlükleri, terimlerle ilgili çalışmalar bulunabilir. Bu yayınlardan haberdar edilecek olursak, onları da listemize katar, gelecek baskılarda çalışmalarımıza ekleriz. Bu duyarlıktan dolayı de şimdiden teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- [1] Köksal, M. F., (2002). "Klâsik Türk Şiirinde Güneş Tutulması ve Bununla İlgili İnanış ve Âdetler", Millî Folklor Uluslar Arası Halkbilim Dergisi
- [2] (1939), "Astronomi Terimleri, İlk ve Orta Öğretim İçin", Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul
- [3] Demir, R., (2000), *Takiyüddin'de Matematik ve Astronomi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara
- [4] (1951), "İlk ve Orta Öğretim Astronomi Terimleri", TDK yayını, Ankara
- [5] Kızıllırmak, A., (1969) "Gökbilim Terimleri Sözlüğü", TDK Yayını, Ankara
- [6] (1941), "Türkçe Terimler Cep Kılavuzu" Maarif Matbaası, İstanbul
- [7] Pala, İ., (2004), "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü", Kapı Yayınları, İstanbul, 638 s.
- [8] E. İhsanoğlu, (1999), <http://www.milliyet.com.tr/1996/12/13entel/osmanli.html>
- [9] Şerbetçi, M., (1999), "Türk Haritacılık Tarihi", TTK Yayınları, İstanbul
- [10] Türker-Küyel, M., (1995), "Kutadgu Bilig ve Farâbi", *DTCF dergisi*, Ankara